

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

यदेकेन सङ्ख्यापयति यज्ञस्य सन्तत्या अविच्छेदायैन्द्राः पुशवो ये मुष्कुरा
यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्य आलभ्यन्ते देवताभ्यः समद दधात्याग्नेर्यीस्त्रिष्टुभौ याज्यानुवाक्याः
कुर्याद्यदाग्नेर्यीस्तेनाग्नेया यत् त्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धै न देवताभ्यः समद दधाति वायवे
नियुत्वते तूपरमा लभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजसं एष आ लभ्यते तस्माद्विद्यंव्यायः (१)

वाति तुद्वियंडुःग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति यन्न नियुत्वते स्यादुन्माद्येद्यजमानो
नियुत्वते भवति यजमानस्यानुन्मादाय वायुमर्ती श्वेतवंती याज्यानुवाक्ये भवतः
सतेजस्त्वाय हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्याधारमा धारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः
प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एष रूपाणि पश्नुनां प्रत्या लभ्यते यच्चश्रुणस्तत् (२)

पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्वावां यदव्यां इव शफास्तदवीनां
यद्वजस्तदजानां वायुर्वै पश्नुनां प्रियं धाम् यद्वायुव्यो भवत्येतमेवेनमुभि संज्ञानानाः
पश्व उपं तिष्ठन्ते वायुव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३) इत्याहुर्यद्वायुव्यं कुर्यात्प्रजा-
पतेरियाद्यत्राजापत्यं कुर्याद्वायोः (३)

इयाद्यद्वायुव्यः पशुर्भवति तेन वायोर्नेति यत्प्राजापत्यः पुरोडाशो भवति तेन
प्राजापत्नेति यद्वादशकपालस्तेन वैश्वानरात्रेत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति
दीक्षिष्यमाणोऽग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्वैव यज्ञं चा रभते ऽग्निरव्मो देवतानां
विष्णुः परमो यद्वाग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति देवताः (४)

एवोभयतः परिगृह्य यजमानोऽवं रूपे पुरोडाशेन वै देवा अमुष्मिलोक आर्दुवं
चरुणास्मिन् यः कामयैतामुष्मिलोक क्रेद्युमिति स पुरोडाशं कुर्वतामुष्मिलेव लोक
क्रेप्त्रोति यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यत् त्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृद्धै यः कामयैतास्मिलोक
क्रेद्युमिति स चरुं कुर्वताग्नेर्घृतं विष्णोस्तपदुलास्तस्मात् (५)

चरुः कार्योऽस्मिन्नेव लोक क्रेप्त्रोत्यादित्यो भवतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रति तिष्ठत्यथौ
अस्यामेवाधि यज्ञं तनुते यो वै संवथसरमुख्यमभृत्वाग्निं चिनुते यथा सुमि गर्भोऽवपद्यते

तादृगेव तदार्तिमाच्छ्वैश्वानुरं द्वादशकपालं पुरस्तान्निर्वपेष्वंवथ्स्मरो वा अग्निर्वैश्वानुरो यथा संवथ्स्मरमास्वा (६)

काल आगते विजायते एवमेव संवथ्स्मरमास्वा काल आगतेऽग्निं चिनुते नार्तिमाच्छ्वत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानुरः प्रियामेवास्य तनुवमवं रुच्ये त्रीण्येतानि हृवी॒षि भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानां॑ रोहाय्या॥ (७)

यद्विवृद्धायुर्च्छृश्वस्तद्वायोनिर्वपति देवतास्तस्मादावाश्चिरश्च॥ ७ ॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्टा प्रेणानु प्राविशुत्ताभ्यः पुनः सम्भवितुं नाशंक्रोधस्मै॑ ज्वरीद्वैश्वदिष्ठ्य यो मेतः पुनः सञ्चिनवदिति तं देवाः समचिन्वन्ततो वै त आर्धुवन् यथस्मिन्वन्तचित्यस्य चित्यत्वं य एवं विद्वानुग्निं चिनुत क्रृप्नोत्येव कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुरग्निवान् (८)

असानीति वा अग्निश्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निश्चीयते विदुरेन देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निश्चीयते गृह्येव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा अग्निः (९)

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः सुप्त मा पुरुषा उपं जीवानिति वा अग्निश्चीयते त्रयः प्राश्चस्यः प्रत्यं च आत्मा संसम एतावन्त एवैनम्मुम्लिक उपं जीवन्ति प्रजापतिरग्निमंचिकीषत तं पृथिव्येज्वरीन्न मय्युग्निं चैष्युसेति मा धक्ष्यति सा त्वांतिदृश्यमाना वि धैविष्ये (१०)

स पार्षीयान्भविष्यसीति सोऽज्वरीत्था वा अहं करिष्यामि यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमाम्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतंयाऽङ्गिरस्वद्वा सीदेतीमामेवेष्टकं कृत्वोपाधुत्तानंतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतंयाऽङ्गिरस्वद्वा सीद (११)

इतीमामेवेष्टकं कृत्वोप धत्तेऽनंतिदाहाय प्रजापतिरकामयतु प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्त ं संवथ्स्मरमंविभस्ततो वै स प्राजायतु तस्मांसंवथ्सरं भार्यः प्रैव जायते तं वसंवोऽब्रुवन्न त्वंजनिष्ठा वृयं प्र जायामहा इति तं वसुभ्यः प्रायच्छुतं त्रीण्यहान्यविभरुस्तेन (१२)

त्रीणि च शतान्यसृजन्तु त्रयस्त्रिंशतं च तस्मा॑त् अ॒हं भा॒र्यः प्रैव जायते तानुद्रा॒
अंब्रुवन्प्र यू॒यमंजनिद्वं व॒यं प्र जायामहा॒ इति॒ त रु॒द्रेभ्यः प्रा॒यच्छु॒न्त षडहा॑न्यविभरु॒स्तेनु॒
त्रीणि॑ च शतान्यसृजन्तु त्रयस्त्रिंशतं च तस्मा॑त्पडु॒हं भा॒र्यः प्रैव जायते तानांदित्या अंब्रुवन्प्र
यू॒यमंजनिद्वं व॒यं (१३)

प्र जायामहा॒ इति॒ तमांदित्येभ्यः प्रा॒यच्छु॒न्तं द्वादशाहा॑न्यविभरु॒स्तेनु॒ त्रीणि॑
च शतान्यसृजन्तु त्रयस्त्रिंशतं च तस्मा॑द्वादशाहं भा॒र्यः प्रैव जायते तेनैव ते
सुहस्रं सृजन्तोखा॑ संहस्रतुर्मी॑ य ए॒वमुख्य॑ साहुस्रं वेद् प्र सुहस्रं प॒शूना॑प्रोति॥ (१४)

अुग्रिवाप्यशूनानंसूरीनि॑ वा अुग्रिर्धविष्ये मृशेत्वाजापतिस्त्वा सादयत् तथा॑ देवतंयाऽङ्गिरु॒खद्वावा॑ सी॑ तेनु॑ तानांदित्या अंब्रुवन्प्र यू॒यमंजनिद्वं
व॒यश्चत्वारि॑ शब्दं॥ ७॥ [२]

यजु॑षा॑ वा ए॒षा क्रियते॑ यजु॑षा॑ पच्यते॑ यजु॑षा॑ वि॑ मु॒च्यते॑ यदुखा॑ सा॑ वा ए॒षैतरहि॑
यातया॑म्नी॑ सा॑ न पुनः॑ प्रयुज्येत्याहुरग्ने॑ यु॒क्ष्वा॑ हि॑ ये॑ तव॑ यु॒क्ष्वा॑ हि॑ देव॑हूतंमा॑ इत्युखाया॑
जुहोति॑ तेनैवैनां॑ पुनः॑ प्र युङ्के॑ तेनायांतयाम्नी॑ यो॑ वा अुग्नि॑ योगु॑ आगंते॑ युनक्ति॑ युङ्के॑
युंज्ञानेष्वग्ने॑ (१५)

यु॒क्ष्वा॑ हि॑ ये॑ तव॑ यु॒क्ष्वा॑ हि॑ देव॑हूतंमा॑ इत्याहै॑ष वा अुग्रेयोग॑स्तेनैवैन॑ युनक्ति॑
युङ्के॑ युंज्ञानेषु॑ ब्रह्मवादिनो॑ वदन्ति॑ न्य॑ङ्गुष्ठिश्चेत्तुव्या॑(३) उत्ताना॑(३) इति॑ वयसा॑ वा ए॒ष
प्रतिमया॑ चीयते॑ यदु॒ग्रियन्नयश्चं॑ चिनु॒यात्पृष्ठित॑ ए॒नमाहु॑तय॑ क्रच्छे॒युर्युदुत्तानं॑ न पतितु॑
शक्त्यादसुवर्ग्योऽस्य॑ स्यात्प्राचीनंमुत्तानम्॑ (१६)

पुरु॒षशीरु॒षमुप॑ दधाति॑ मुख॑त ए॒वैनु॒माहु॑तय॑ क्रच्छन्ति॑ नोत्तानं॑ चिनुते॑ सुवर्ग्योऽस्य॑
भवति॑ सौ॒र्या॑ जुहोति॑ चक्षुर॑वास्मि॑न्प्रति॑ दधाति॑ द्विजुहोति॑ द्वे॑ हि॑ चक्षुषी॑ समान्या॑ जुहोति॑
समान॑ हि॑ चक्षु॑ समृद्ध्य॑ देवासुरा॑ संयंता॑ आसु॑न्ते॑ वामं॑ वसु॑ सं॑ न्य॑दधत्॑ तद्वेवा॑
वामभृताव॑ञ्जत्॑ तद्वामभृत॑ वामभृत्वं॑ यद्वामभृतमुप॑दधाति॑ वाममेव॑ तथा॑ वसु॑ यजमानो॑
भ्रातृ॑व्यस्य॑ वृङ्के॑ हिरण्यमूर्ध्नी॑ भवति॑ ज्योतिर्व॑र्व॑ हिरण्य॑ ज्योतिर्व॑र्व॑ ज्योतिर्व॑र्व॑ ज्योतिर्व॑र्व॑
वृङ्के॑ द्वियुजुर्भवति॑ प्रतिष्ठित्य॑॥ (१७)

युंज्ञानेष्वग्ने॑ प्राचीनंमुत्तानं॑ वामभृतञ्चतुर्व॑शतिश्च॥ ३॥

आपो॑ वरुणस्य॑ पत्र्य॑ आसुन्ता॑ अुग्रिरु॒य॑ध्यायुत्ता॑ सम॑भव॑त्तस्य॑ रेतु॑ [३]

परापतत्तदियमंभवद्वितीयं परापतत्तदसाकंभवदियं वै विराङ्गसौ स्वराङ्गद्विराजांवुपदधांतीमे
एवोपधत्तेयद्वा असौ रेतः सिश्चति तदस्यां प्रतिं तिष्ठति तत्प्रजायते ता ओषधयः (१८)

वीरुधौ भवन्ति ता अग्निरत्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो भवति यो रैतस्वी
स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे उपदध्यादिमे एवास्मै सुमीची रेतः सिश्चतो यः सिक्तरेताः
स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुन्न्यामुपदध्यादुत्तमायामुन्न्याः रेतं एवास्यं सिक्तमाभ्यामुभयतः
परिं गृह्णाति संवध्स्मरं न कम् (१९)

चन प्रत्यवरोहेत्र हीमे कं चन प्रत्यवरोहेत्रस्तदेनयोर्तं यो वा अपशीर्घाणमग्निं चिनुते-
अपशीर्घामुष्मिलोके भवति यः सर्शीर्घाणं चिनुते सर्शीर्घामुष्मिलोके भवति चित्ति जुहोमि-
मनसा धृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा क्रतवृथः समुद्रस्य वयुनस्य पत्मजुहोमि-
विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः हुविरितिं स्वयमातृणामुपधायं जुहोति (२०)

एतद्वा अग्नेः शिरः सर्शीर्घाणमेवाग्निं चिनुते सर्शीर्घामुष्मिलोके भवति य एवं वेद
सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य तथसुवर्ग्यैः-
अग्निश्चितिमुपधायाभि मृशुचित्तिमर्चित्तिं चिनवद्विविद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान्नाये च
नः स्वप्रत्यायं देव दिति च रास्वादितिमुरुष्येति यथापूर्वमेवैनामुपधत्ते प्राञ्चमेनं चिनुते
सुवर्ग्यैऽस्य भवति॥ (२१)

ओषधयः कञ्जहोति स्वप्रत्यायादादश च॥४॥ [४]

विश्वकर्मा दिशां पतिः स नः पशून्यातु सौऽस्मान्यातु तस्मै नमः प्रजापती रुद्रो
वरुणोऽग्निर्दिशां पतिः स नः पशून्यातु सौऽस्मान्यातु तस्मै नम एता वै देवता एतेषां
पशूनामधिंपतयस्तम्भ्यो वा एष आ वृश्यते यः पंशुशीर्घाण्युपदधांति हिरण्येष्टका उप-
दधात्येताभ्यं एव देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवदिनः (२२)

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्रदधाति शुचाऽरुण्यानर्पयति किं ततु उच्छ्रॄष्टीति
यद्विरण्येष्टका उपदधात्यमृतं वै हिरण्यमृतैनैव ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति नैनान्
हिनस्ति प्राणो वै प्रथमा स्वयमातृणां व्यानो द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमाऽ-
स्वयमातृणामुपधायं प्राणेनैव प्राणः समर्धयति व्यन्यात (२३)

द्वितीयामुपधायं व्यानेनैव व्यानः समर्धयत्प्रथमाऽन्यात्तीयामुपधायापानेनैवापानः

समर्धयत्यथैः प्राणैरेवैन् समिन्द्रे भूर्मुवः सुवरिति स्वयमातृणा उपं दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत् यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृणा उपदधातीमानेव लोकानपधायैषु (२४)

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणायं व्यानायांपानायं वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तया देवतया इ-
ङ्गिरस्वद्धुवा सर्वदाप्तिना वै देवाः सुवर्गं लोकमजिगाऽसन्तेन पतितिं नाशकृवन्त एताश्वतरमः
स्वयमातृणा अंपश्यन्ता दिक्षूपादधत् तेन सर्वतश्वक्षुषा सुवर्गं लोकमायन् यच्चतरमः
स्वयमातृणा दिक्षूपदधाति सर्वतश्वक्षुषैव तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥ (२५)

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्तीर्णि च॥४॥ [५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनम् ग्रिं दूतं वृणीमहु इत्याहु हृत्वैवैनं वृणीते इत्यनाम्निः समिध्यत इत्याहु समिन्द्र एवैनम् ग्रिं वृत्राणि जह्नन्दित्याहु समिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधात्यग्रेः स्तोममनामहु इत्याहु मनुत एवैनमेतानि वा अहाऽरूपाणि (२६)

अनुवहमेवैनं चिनुते ऽवाहा॑ रूपाणि रुन्धे ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मा॑ थस्त्याद्यातया॑ मीर॒
इष्टका॑ अयातयामी लोकं पृणेत्यैन्द्रामी हि बांहस्पत्येति ब्रूयादिन्द्रामी च हि देवानां
बृहस्पतिश्चायातयामानो ऽनुचरवंती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानुं चरत्यात्मा वै लोकं पृणा
प्राणोऽनुष्टुसस्मात्प्राणः सर्वाण्यज्ञान्यनुं चरति ता अस्य सूददोहसः (२७)

इत्याहु तस्मात्परुषिपरुषि रसः सोमङ् श्रीणन्ति पृश्नंय इत्याहात्रं वै पृश्न्यन्नमेवाव
रुन्धेऽर्को वा अग्निर्कोऽन्नमन्नमेवाव रुन्धे जन्म देवानां विशास्त्रिष्वा रोचने दिव
इत्याहैमानेवास्मै लोकां ज्योतिंष्टतः करोति यो वा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव
तिष्ठति तयां देवतयाऽङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्याहैषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव
तिष्ठति॥ (२८)

रूपाणि सूदोहस्तया पोडंश च॥३॥ [६]

सुवर्गायु वा एष लोकायं चीयते यदग्निर्बज्रं एकादशिनौ यदग्नावेकादशिनौ मिनुयाद्वज्जैनं सुवर्गलोकादन्तर्दध्याद्यन्न मिनुयाथ्स्वरुभिः पशून्वर्धयेदेकयूपं मिनोति नैनं वज्रैण सुवर्गलोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्वर्धयति वि वा एष इन्द्रियेण

वीर्येणर्थते योऽग्निं चिन्वन्नधिकामंत्यैन्द्रिया (२९)

ऋचाक्रमणं प्रतीष्टकामुपं दध्यात्रेन्द्रियेण वीर्येण व्यृथ्यते रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीर्चीं तिरश्यनूचीं ताभ्यो वा एष आ वृश्यते योऽग्निं चिनुतैऽग्निं चित्वा तिसृष्टन्वयाचितं ब्राह्मणायं दद्यात्ताभ्यं एव नमस्करोत्यथो तायं एवात्मानं निष्कीर्णीते यत्ते रुद्र पुरः (३०)

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवथ्सुरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र परिवथ्सुरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र पुश्चाद्धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्रेदावथ्सुरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३१)

वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्रेदुवथ्सुरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोपरि धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र वथ्सुरेण नमस्करोमि रुद्रो वा एष यदग्निः स यथो व्याप्रः कुद्धस्तिष्ठत्येवं वा एष एतरहि सञ्चितमेतैरुपं तिष्ठते नमस्करैरेवैनं शमयति येऽग्नयः (३२)

पुरीष्वाः प्रविष्टाः पृथिवीमनुं तेषां त्वमस्युत्तमः प्रणो जीवात्वे सुवा आपं त्वाऽग्ने मनुसापं त्वाऽग्ने तपसापं त्वाऽग्ने दीक्षयापं त्वाग्ने उपसद्विरापं त्वाऽग्ने सुत्ययापं त्वाऽग्ने दक्षिणाभिरापं त्वाऽग्ने वभृथेनापं त्वाऽग्ने वशयापं त्वाऽग्ने स्वगाकारेणेत्याहैषा वा अग्नेरास्तिस्तयैवैनंमाप्नोति॥ (३३)

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तद्वायं आहारो च॥५॥ [७]

गायत्रेण पुरस्तादुपं तिष्ठते प्राणमेवास्मिन्दधाति बृहद्रथन्तराभ्यां पृक्षावोजं एवास्मिन्दधात्यृतुस्थायज्ञियेन पुच्छमृतुष्वेव प्रति तिष्ठति पृष्ठेरुपं तिष्ठते तेजो वै पृष्ठानि तेजं एवास्मिन्दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत सौऽस्माध्युष्टः पराऽन्तं वारवन्तीयेनावारयत तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वं श्येतेन श्येती अंकुरुत तच्छ्यैतस्य श्यैतत्वम् (३४)

यद्वारवन्तीयेनोपतिष्ठते वारयत एवैनं श्येती कुरुते प्रजापतेरहृदयेनापिपक्षं प्रत्युपं तिष्ठते प्रेमाणमेवास्य गच्छति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि गायत्रेण छन्दसग्निना देवतयाग्ने: शीष्णाग्निः शिर उपं दधामि दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रेण देवतयाग्ने: पक्षेणाग्ने: पक्षमुपं दधामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादयामि (३५)

जागतेन छन्दसा सवित्रा देवतयाग्ने: पुच्छेनाग्ने: पुच्छुमुप॑ दधाम्युदीच्या त्वा दिशा
सांदयाम्यानुष्टुभेन छन्दसा मित्रावरुणाभ्यां देवतयाग्ने: पक्षेणाग्ने: पक्षमुप॑ दधाम्युर्ध्यां त्वा
दिशा सांदयामि पाङ्केन छन्दसा बृहस्पतिना देवतयाग्ने: पृष्ठेनाग्ने: पृष्ठमुप॑ दधामि यो
वा अप॑त्मानमग्निं चिनुतेऽप॑त्मामुष्मिल्लोके भंवति यः सात्मानं चिनुते सात्मामुष्मिल्लोके
भंवत्यात्मेष्टका उप॑ दधात्येष वा अग्नेरात्मा सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिल्लोके भंवति
य एवं वेद्॥ (३६)

श्येतत्वं प्रतीच्यां त्वा दिशा सांदयामि यः सात्मानश्चिनुते द्वाविश्चतिश्च॥ ३॥ [८]

अग्ने उदधे या तु इषुर्युवा नाम् तयां नो मृड॑ तस्यास्ते नमस्तस्यास्तु उप॑ जीवन्तो
भूयास्माग्ने दुध्र गद्य किञ्चिल वन्य या तु इषुर्युवा नाम् तयां नो मृड॑ तस्यास्ते
नमस्तस्यास्तु उप॑ जीवन्तो भूयास्मि पश्च वा एतेऽग्नयो यच्चितंय उदधिरेव नाम प्रथमो
दुधः (३७)

द्वितीयो गद्यस्तृतीयः किञ्चिलश्वर्तुर्थो वन्यः पश्चमस्तेभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्यु
च यजमानं च प्र दहेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयैनैवैना॒ञ्छमयति नार्ति॑माच्छत्यध्वर्युर्न
यजमानो वाङ्म आसन्नसोः प्राणौऽक्ष्योश्क्षुः कर्णयोः श्रोत्र॑ बाहुवोर्बलमूरुवोरोजोऽरिष्टा॑
विश्वान्यज्ञानि तुनः (३८)

तुनुवा॑ मे सुह नमस्ते अस्तु मा मा हिञ्सीरप् वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति योऽग्निं
चिन्वन्नधिकार्ति वाङ्म आसन्नसोः प्राण इत्याह प्राणानेवाऽत्मन्यते यो रुद्रो अग्नो यो
अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा॑ भुवनाविवेश तस्मै॒ रुद्राय नमो अस्त्वाहुतिभागा॑ वा
अन्ये रुद्रा॑ हुविर्भागाः (३९)

अन्ये शंतरुद्रीय॑ हुत्वा गावीधुकं चुरुमेतेन यजुषा चरमायामिष्टकायां नि
दंध्याद्वागुधेयैनैवैन॑ शमयति तस्य त्वे शंतरुद्रीय॑ हुतमित्याहर्यस्यैतदश्वौ क्रियतु इति॑
वसंवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा यमराजानः पितृभिर्दक्षिणृतः पान्त्वादित्यास्त्वा॑
विश्वैदैवैः पश्चात्पान्तु द्युतानस्त्वा॑ मारुतो मुरुद्विरुत्तरतः पांतु (४०)

देवास्त्वेन्द्रज्येष्टा॑ वरुणराजानोऽधस्ता॑चोपरिष्टाच्च पान्तु न वा एतेन पृतो न मेध्यो॑
न प्रोक्षितो यदेनमतः प्राचीनं प्रोक्षति॑ यथसञ्चितमाज्येन प्रोक्षति॑ तेन पूतस्तेन मेध्यस्तेन

प्रोक्षितः॥ (४१)

दुधस्तनूरुविभीत्या: पातु द्वात्रिश्च॥५॥

[९]

समीची नामांसि प्राची दिक्तस्यांस्तेऽग्निरधिपतिरसितो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोपा
ताभ्यां नमस्तौ नौ मृडयतान्ते यं द्विष्पो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी नामांसि
दक्षिणा दिक्तस्यांस्ते इन्द्रोऽधिपतिः पृदांकुः प्राची नामांसि प्रतीची दिक्तस्यांस्ते (४२)

सोमोऽधिपतिः स्वजौऽवस्थावा नामास्युर्दाँची दिक्तस्यांस्ते वरुणोऽधि-
पतिस्तिरश्वराजिरधिपती नामांसि बृहती दिक्तस्यांस्ते बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो
वशिनी नामासीयं दिक्तस्यांस्ते यमोऽधिपतिः कल्भाष्ट्रीवो रक्षिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोपा
ताभ्यां नमस्तौ नौ मृडयतान्ते यं द्विष्पो यश्च (४३)

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं चित्तं रक्षन्ति ताभ्यो यदाहुतीर्नं
जुहुयादध्वर्यु च यजमानं च ध्यायेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागुधेयैनैवैना॑च्छमयति
नार्तिमाच्छ्रद्ध्यध्वर्युर्न यजमानो हेतयो नामं स्थु तेषां वः पुरो गृहा अग्निर्व इषवः सलिलो
निलिम्पा नामं (४४)

स्थु तेषां वो दक्षिणा गृहाः पितरौ व इषवः सगरो वज्रिणो नामं स्थु तेषां वः
पश्चाद्गृहाः स्वप्नो व इषवो गह्यरोऽवस्थावान्तो नामं स्थु तेषां व उत्तराद्गृहा आपौ व इषवः
समुद्रोऽधिपतयो नामं स्थु तेषां व उपरि गृहा वरुषं व इषवोऽवस्वान्क्रव्या नामं स्थु
पार्थिवास्तेषां व इह गृहाः (४५)

अत्र व इषवो निमिषो वांतनामन्तेभ्यो वो नमस्ते नौ मृडयत ते यं द्विष्पो यश्च नो द्वेष्टि
तं वो जम्भे दधामि हुतादो वा अन्ये देवा अहुतादोऽन्ये तानंग्निचिदेवोभयांन्रीणाति दुधा
मधुमिश्रेणैता आहुतीर्जुहोति भागुधेयैनैवैना॑न्रीणात्यथो खल्वाहुरिष्टका वै देवा अहुतादो
इति (४६)

अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैना॑न्रीणातीमङ् स्तनुमूर्जस्वन्तं धयापां प्रप्यातमग्ने
सरिरस्य मध्यैः। उथसं जुषस्व मधुमन्तमूर्व समुद्रियः सदनुमा विशस्व। यो वा अग्निं
प्रयुज्य न विमुश्वति यथाश्वै युक्तोऽविमुच्यमानः क्षुध्यम्पराभवत्येवमस्याग्निः परा भवति
तं पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति सोऽग्निं चित्वा लूक्षः (४७)

भूतीमङ् स्तनमूर्जस्वन्तं धयापामित्याज्यस्य पूर्णाङ् सुचं जुहोत्येष वा अग्रेर्विमोको
विमुच्यैवास्मा अन्नमणि दधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायँ हु वै वाजी सुहितो
दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स एनं प्रीतः प्रीणाति वर्सीयान्भवति॥ (४८)

प्रतीक्षी दिक्षस्यास्ते द्विष्ठो यश्च निलिमा नामेह गृहा इति लृक्षो वर्सीयान्भवति॥ ७॥ [१०]

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञ ऋशये ऋषभाय राज्ञे गवयः
शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय मुर्कटः क्षिप्रश्येनस्य वर्तिका नीलङ्गः क्रिमिः सोमस्य
राज्ञः कुलुङ्गः सिन्धौः शिंशुमारो हिमवंतो हुस्ती॥ (४९)

इन्द्रायुष्टाविष्टशतिः॥ १॥ [११]

मयुः प्राजापत्य ऊलो हलीक्ष्णो वृषदशस्ते धातुः सरस्वत्यै शारिः श्येता
पुरुषवाख्यरस्वते शुकः श्येतः पुरुषवागरण्योऽजो नंकुलः शका ते पौष्णा वाचे
क्रौशः॥ (५०)

मयुष्यर्याविष्टशतिः॥ १॥ [१२]

अपां नत्रै जपो नाक्रो मकरः कुलीकयस्तेऽकूपारस्य वाचे पैङ्गराजो भगाय कुषीतंक
आती वाहुसो दर्विदा ते वायव्यां दिग्भ्यश्चक्रवाकः॥ (५१)

अपामेकान्नविष्टशतिः॥ १॥ [१३]

बलायाजगर आखुः सृजया शयण्डकस्ते मैत्रा मृत्यवैऽसितो मन्यवै स्वजः कुम्भीनसः
पुष्करसादो लोहिताहिस्ते त्वाष्ट्राः प्रतिश्रुत्कायै वाहुसः॥ (५२)

[१४]

पुरुषमुगश्चन्द्रमसे गोधा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनामेण्यहु कृष्णो रात्रियै पिकः
क्षिङ्का नीलशीर्षी तैऽर्यम्णे धातुः कंत्कटः॥ (५३)

[१५]

सौरी बलाकर्ष्यो मयूरः श्येनस्ते गन्धर्वाणां वसूनां कपिङ्गलो रुद्राणां तित्तिरी
रोहित्कुण्डलाची गोलत्तिका ता अफसूरसामरण्याय सृमरः॥ (५४)

[१६]

पृष्ठतो वैश्वदेवः पित्वो न्यङ्कुः कशस्तेऽनुमत्या अन्यवापौऽर्घमासाना॑ मासां कुशयपुः
क्षयिः कुटरुदात्यौहस्ते सिनीवाल्यै बृहस्पतये शित्युटः॥ (५)

[१७]

शकां भौमी पात्रः कशो माथीलवस्ते पिंतृणामृतूनां जहका संवध्सराय लोपां कुपोतु
उलूकः शशस्ते नैर्गःक्रताः कृकुवाकुः सावित्रः॥ (५६)

बलाय पुरुषमृगः सौरी पृष्ठतः शकाद्यादशाद्यादशः॥ [१८]

रुरु रौद्रः कृकलासः शुकुनिः पिप्पका ते शरव्यायै हरिणो मारुतो ब्रह्मणे शार्गस्तरक्षुः
कृष्णः श्वा चंतुरुक्षो गर्दभस्त इतरजुनानामुग्रये धूङ्का॑॥ (५७)

रुर्फिर्विश्यतिः॥ [१९]

अलूज आन्तरिक्ष उद्रो मुहुः पुवस्तेऽपामदित्यै हस्तसाचिरिन्द्राण्यै कीरशा गृप्रः
शितिकुक्षी वार्धाणिस्ते दिव्या द्यावापृथिव्या॑ शावित्॥ (५८)

[२०]

सुपर्णः पार्जन्यो हुःसो वृको वृषदशस्त ऐन्द्रा अपामुद्रोऽर्घम्णो लोपाशः सि॒हो
नंकुलो व्याघ्रस्ते महेन्द्राय कामाय परस्वान्॥ (५९)

अलूजः सुपर्णोऽद्यादशाद्यादशः॥ [२१]

आग्रेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बुभ्रुः सौम्यः पौष्णः श्यामः शितिपृष्ठो बारहस्पत्यः
शिल्पो वैश्वदेव ऐन्द्रोऽरुणो मारुतः कल्माष ऐन्द्राग्रः सहितोऽधोरामः सावित्रो वारुणः
पेत्वः॥ (६०)

आग्रेयो द्विविश्यतिः॥ [२२]

अश्वस्तुपरो गोमृगस्ते प्राजापत्या आग्रेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ लोमशस्कथौ शितिपृष्ठौ
बारहस्पत्यौ धात्रे पृष्ठोदरः सौर्यो बुलक्षः पेत्वः॥ (६१)

अश्वः पोडशः॥ [२३]

अग्रेयेऽनीकवते रोहिताज्ञिरन्द्रानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनामी वैश्वदेवौ
पिशङ्कौ तूपरौ मारुतः कल्माष आग्रेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण
एकशितिपात्पेत्वः (६२)

अङ्गयोऽनीकवते द्विविष्टशतिः॥१॥ [२४]

यदेकेन प्रजापतिः प्रेणानु यजुषापौ विश्वकर्मान् आ याहि सुवर्गयु वत्रो गायत्रेणान् उदये सुमीचीन्द्राय मूरुपां बलाय पुरुषमृगः सूरी पृष्ठतः शका रुरुरलुजः सुर्पण आङ्ग्रेयोऽश्वोऽप्रयेऽनीकवते चतुर्विष्टशतिः॥२५॥

यदेकेन स पार्णीयानेतद्वा अङ्गेर्थनुस्तद्वेगास्त्वेन्द्रज्ञेष्ठा अ॒पां नप्रेऽब्धमृतपूरो द्विष्टिः॥२६॥

यदेकेनैकशितिपात्येत्वः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः समाप्तः॥५-५॥

generated on December 25, 2025